

Bütçe Dengesinin Büyüme Üzerindeki Etkisinde Yönetişimin Rolü: Panel Veri Analizi¹

Mustafa KURT (<https://orcid.org/0000-0002-3130-6227>), Amasya University, Turkey;
mustafa.kurt@amasya.edu.tr

Hale AKBULUT (<https://orcid.org/0000-0001-5768-6427>), Hacettepe University, Turkey;
halepehlivan@hacettepe.edu.tr

The Role of Governance in the Impact of Budget Balance on Growth: Panel Data Analysis²

Abstract

This study aims to reveal the role of governance in the relationship between budget balance and economic growth. For this purpose, unlike the previous studies in the literature, Hansen's (1999) panel threshold regression analysis was used as a method. A total of 28 countries covering the period 2006-2018 were selected as samples. Findings from the fixed effects model show a positive and non-linear relationship between budget balance and economic growth. Findings from the panel threshold method, on the other hand, show that governance is an important tool in determining the size of the effects of the budget balance on economic growth. Budget surplus both below and above the threshold value obtained from the analysis positively affects economic growth. However, the positive effect of the budget surplus in countries with poor governance (where governance is below the threshold) on economic growth is much more effective and significant than the budget surplus in countries with good governance (where governance is above the threshold).

Keywords : Budget, Economic Growth, Governance, Panel Threshold Method.

JEL Classification Codes : G30, H60, O10.

Öz

Bu çalışmanın amacı, bütçe dengesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkide yönetişimin rolünü ortaya koymaktır. Bu amaçla, literatürde yer alan öncül çalışmalardan farklı olarak Hansen (1999) panel eşik regresyon analizi yöntem olarak kullanılmıştır. 2006-2018 dönemini kapsayan toplam 28 ülke örneklem olarak seçilmiştir. Sabit etkiler modelinden elde edilen bulgular, bütçe dengesi ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve doğrusal olmayan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Panel eşik yönteminden elde edilen bulgular ise, bütçe dengesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin büyüklüğünün belirlenmesinde yönetişimin önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Analiz neticesinde elde edilen eşik değerlerin hem altında hem de üstünde bütçe fazlası ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Ancak, yönetişimin iyi olmadığı (yönetişimin eşik değerinin altında olduğu) ülkelerdeki bütçe fazlasının, yönetişimin iyi olduğu (yönetişimin eşik değerinin üzerinde olduğu) ülkelerdeki bütçe fazlasına nazaran ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkisi çok daha etkili ve önemli olmaktadır.

¹ Bu makale Doç. Dr. Hale Akbulut danışmanlığında Mustafa Kurt tarafından hazırlanan "Bütçe Dengesinin Büyüme Üzerindeki Etkisinde İyi Yönetişimin Rolü" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

² This article is derived from the doctoral dissertation titled "The Role of Good Governance in the Effect of Budgetary Balance on Growth", prepared by Mustafa Kurt, which Assc.Prof.Dr. Hale Akbulut supervised.

Anahtar Sözcükler : Bütçe, Ekonomik Büyüme, Yönetişim, Panel Eşik Yöntemi.

1. Giriş

Ekonomik büyümeyi etkileyen unsurların neler olduğu geçmişten günümüze iktisat bilimi ile ilgilenenlerin temel ilgi alanlarından biri olmuştur. Söz konusu unsurların tespiti için, ekonomik ve ekonomik olmayan pek çok farklı değişken ele alınmıştır. Bu değişkenler arasında kamu bütçesi de yer almaktadır. Bununla birlikte, bütçe dengesinin ekonomik büyümeyi ne yönde etkileyeceğine ilişkin görüş birliği halen mevcut değildir.

Kamu harcamaları ve vergilerin minimum seviyede tutulmasını savunan iktisatçılar olduğu gibi, kamu harcamaları aracılığıyla genişletici bütçe politikası uygulayarak ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkilerin yaratılabileceğini savunan iktisatçılar da bulunmaktadır.

Toplumsal refahı ve kişi başına düşen geliri artırmak bütün ekonomiler için temel hedeflerdendir. Bu amaç doğrultusunda bütçe politikaları son derece önemli bir araçtır. Ancak ekonomik büyümeyi sağlamak için kullanılan bütçe politikalarının olası etkilerinin analiz edilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra son zamanlarda yapılan çalışmalarda, ekonomik büyümeyi etkileyebilecek unsur olarak yönetişimin rolüne de odaklanılmaktadır.

Yönetişimin kalitesine bağlı olarak, belli amaçlar için kullanılan bütçe politikaları beklenenden farklı sonuçlara sebep olabilmektedir. Bu nedenle, bütçe politikalarının etkinliğinde yönetişimin rolünün belirlenmesi oldukça önemlidir. Yönetişim kalitesinin görece yüksek olduğu ülkelerde bütçe politikalarının ekonomik büyüme üzerinde etkilerinin iki farklı şekilde ortaya çıkması beklenmektedir. Birincisi; yönetişim kalitesinin yüksek olduğu ülkelerde bütçe fazlası verimli alanlarda değerlendirilerek ekonomik büyüme üzerinde görece olumlu etkiler yaratabilir. Diğer yandan; yönetişim kalitesinin yüksek olduğu ülkelerde özel sektör faaliyette bulunmak için daha güvenli bir ortam bulacak, böylelikle ekonomik büyüme temel olarak özel sektör kanalıyla gerçekleşirken bütçe politikalarının etkisi görece sınırlı kalacaktır. Etkilerin ne yönde olacağı belirsiz olsa da her iki durumda da yönetişim kalitesine bağlı olarak bütçe dengesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin farklılaşması beklenmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın temel hipotezi şu şekilde ifade edilebilir: "Yönetişimin kalitesi, bütçe dengesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir".

Hipotezin test edilmesinde, Türkiye ve 27 Avrupa Birliği üye ülkesine ait 2006-2018 dönemi verilerinden yararlanılmıştır. Daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak, çalışmamızda, Hansen (1999) tarafından geliştirilen panel eşik yöntemi, bütçe dengesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmek için kullanılmaktadır. Söz konusu yöntem; olası doğrusal olmayan ilişkileri ve üçüncü bir değişkenin iki ana değişken arasındaki ilişki üzerindeki etkisini gözlemlememize imkân sağlar. Buradan hareketle, söz konusu yöntemi kullanarak tarafımızca yapılan bu çalışma, bütçe dengesinin büyüme

üzerindeki etkisinde yönetişimin etkisini gözlemlememize ve yönetişim için eşik bir değer belirlememize imkân tanımaktadır.

Çalışma dört temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; konuya giriş yapılarak çalışmanın temel hipotezi ifade edilmiştir. İkinci bölümde; bütçe dengesi, ekonomik büyüme ve yönetişim ilişkisine yönelik teori ve literatürde yer alan ampirik çalışmalara yer verilmektedir. Üçüncü bölümde; ampirik analizde kullanılan veriler, yöntem ve model açıklanarak bulgular ortaya konulmuştur. Son bölümde ise ampirik bulgular değerlendirilerek yorumlanmış, politika önerileri sunulmuştur.

2. Literatür

Ekonomik büyüme, iktisat literatüründe üzerinde en çok durulan konulardan biridir. Klasik iktisatçılar azın önemine dikkat çekerken; temeli Keynesyen iktisada dayanan ekonomik büyüme teorileri kısa vadede toplam talebin önemini vurgulamışlardır. Öte yandan, söz konusu teorilerin uzun vadeli ekonomik büyümeyi açıklayamadıkları gözlemlenmiştir. Bu nedenle, özellikle 1980'lerden sonra uzun vadede ekonomik büyümenin ne şekilde gerçekleşeceğine ilişkin teoriler ortaya çıkmaya başlamıştır. Söz konusu değişim, maliye ve para politikalarına ek olarak kamu faaliyetlerinin bütün yönlerini içermektedir (Barro, 1998: 2).

Solow (1956) ve Swan'ın (1956) neo-klasik büyüme modellerinde, uzun vadede ekonomik büyümeyi etkileyen tek değişken teknolojik ilerlemedir. Ancak, teknolojik ilerleme dışsal bir değişken olarak kabul edildiği için ekonomik büyüme tam olarak açıklanamamıştır. Daha sonraki çalışmalarda ise, Romer (1986), üretkenlik kazanımlarını yönlendiren herhangi bir faktörün olası katkısını modele dâhil ederek içsel büyüme teorisini geliştirmiştir. İçsel büyüme teorilerine göre, beşerî sermayenin kalitesi, bilim ve teknolojik gelişimin sağlanması için devletin desteği, hükümetin yatırım ortamı sağlama ve son teknolojileri çekmedeki etkisi ve fikri mülkiyet hakların korunması amacıyla gerekli koşulların sağlanması gibi faktörler ekonomik büyümenin belirleyicileridir (Fine, 2004: 251-252). Dolayısıyla, içsel büyüme teorilerinde, kalkınma sürecinde devletin müdahalesi savunulmaktadır. Barro (1990) ve King ve Rebello (1990) ise; içsel büyüme teorisine kamu sektörünü dâhil etmek suretiyle katkıda bulunmuşlardır. Bununla birlikte hem modern hem de geleneksel iktisat teorilerindeki ekonomik büyümenin belirleyicileri olarak genellikle iktisadi faktörler ele alınmıştır. Kurumsal iktisat teorisinde ise, bir ülkenin kurumlarının ve kalitesinin elde ettiği teşvikler ile iktisadi faktörlerin etkinliğinin ölçülebileceği ifade edilmektedir (Acemoglu & Robinson, 2008: 2). Buradan hareketle kurumsallık ile ekonomik büyüme ilişkisi üzerine çok sayıda çalışma yapan North (1999), mülkiyet haklarını güvence altına alan ve teşvik unsuruna sahip siyasi otorite aracılığıyla etkin kurumların oluşabileceğini ifade etmekte ve yönetişim göstergelerine atıfta bulunarak kurumların yönetişim kalitesinin ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğunu savunmaktadır. Nitekim kurumsal iktisat teorisi de kurumsal açıdan iyi olan ülkelerin, teknoloji, beşerî sermaye ve sanayileşmeye daha fazla yatırım yaparak ekonomik büyümeyi tetiklediğine işaret etmektedir.

Bütçe dengesi ve ekonomik büyüme ilişkisini ele alan farklı teorik görüşlerin yarattığı belirsizlik, ampirik çalışmalar yoluyla da giderilememiştir. Söz konusu çalışmaların bulguları; kullanılan veri seti, seçilen yöntemler ve ele alınan dönem farklılıkları nedeniyle oldukça farklılık göstermektedir. Ek olarak, kamu politikalarını ele alan çalışmaların büyük bir bölümünde kamu harcamalarının gösterge olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Barro (1991), ekonomik büyüme ile kamu yatırım harcamaları ilişkisinin düşük seviyede olduğuna dair bulgulara ulaşmıştır. Ayrıca kamu tüketim harcamalarının ekonomik büyümeye negatif bir etkide bulunduğu ve siyasi istikrar ile ekonomik büyüme ilişkisinin ise pozitif yönlü olduğuna dair sonuçlar elde etmiştir. Oktayer ve Susam'ın (2008) çalışmasında, toplam kamu harcamalarının ekonomik büyümeye etkisi istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Öte yandan kamu yatırım harcamalarının ekonomik büyümeye pozitif etkide bulunduğu tespit edilmiştir.

Literatürde, bütçe dengesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalar da mevcuttur. Nelson ve Singh (1994), gelişmekte olan 70 ülke için bütçe açıklarının ekonomik büyümeyi etkilediğine ilişkin anlamlı bir neticeye ulaşamazken, Ghali (1997) de benzer şekilde Suudi Arabistan örneğini ele aldığı çalışmasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir. Öte yandan, bütçe dengesinin ekonomik büyüme üzerine etkide bulunduğunu ifade eden çalışmalara da rastlamak mümkündür. Fisher (1993), seçili Asya, Avrupa ve Latin Amerika ülkelerini ele aldığı çalışmada, bütçe fazlası ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı ve güçlü bir pozitif ilişki olduğuna dair bulgulara ulaşmıştır. Ayrıca Fisher (1993); bütçe fazlasında %1 oranındaki iyileşmenin ekonomik büyümeyi %0,23 oranında arttıracakını ifade etmektedir. Nihayetinde Fisher (1993), daha büyük bütçe fazlası, daha fazla sermaye birikimi ve daha fazla verimlilik (üretkenlik) artışı aracılığıyla, daha hızlı ekonomik büyümenin sağlanabileceği sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanı sıra, Easterly ve Rebelo (1993) 28 ülke için panel veri analizi yapmış oldukları çalışmada, ekonomik büyüme ve bütçe fazlaları arasında tutarlı bir pozitif ilişki tespit etmiştir. Benos (2005) da 16 OECD ülkesi için yapmış olduğu analizler neticesinde, bütçe fazlalarının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini tespit etmiştir.

Bütçe fazlası neticesinde elde edilen kaynakların kullanımına bağlı olarak ekonomik büyüme üzerindeki etkiler de farklılık gösterebilir. Nitekim Helms (1985) ABD'deki 48 eyalet için, vergiler yoluyla elde edilen kaynakların transfer harcamaları için kullanılması durumunda ekonomik büyümenin negatif yönde etkileneceğini tespit etmiştir. Öte yandan, kaynakların kamu sağlığı ve güvenliği, eğitim, otoyollar gibi kamusal hizmetleri geliştirmek için kullanıldığı durumda ise ekonomik büyümenin pozitif yönde etkileneceği sonucuna ulaşmıştır. Kneller vd. (1999), 22 OECD ülkesi için üretken kamu harcamalarının ekonomik büyümeye pozitif yönde etkide bulunduğunu, üretken olmayan kamu harcamalarının ise ekonomik büyümeyi arttırmadığını tespit etmiştir.

Son olarak, Adak (2010); Türkiye'de yıllık bütçe açıklarının aynı yılın ekonomik büyümesine olumsuz yönde etkide bulunduğunu gözlemlerken, Bektaş (2019); Türkiye ve Almanya'da bütçe dengesinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde etkili olduğunu tespit etmiştir.

Görüldüğü gibi yapılan çalışmalar bütçe dengesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi çok farklı açılardan incelemiş, birbirinden farklılaşan sonuçlara ulaşmıştır. Bunun yanı sıra son zamanlarda yapılan çalışmalarda, ekonomik büyümeyi etkileyebilecek unsur olarak yönetişimin rolüne de odaklanılmaktadır. Bu kapsamda yönetişim ve ekonomik büyüme ilişkisini ele alan çalışmalara da değinmek yerinde olacaktır.

Kurumsal kalite kavramı genellikle yönetişim kavramına atıfta bulunarak kullanılmaktadır. Yönetişim, yönetim kavramından türetilmiştir ve birlikte yönetmek anlamına gelmektedir (Toksöz, 2008: 17). Literatürdeki pek çok çalışma yönetişim ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Ancak yönetişim ile ekonomik büyüme arasında hiçbir ilişkinin olmadığını veya zayıf bir ilişkinin olduğunu öne süren çalışmalar da bulunmaktadır. Söz konusu çalışmaların bazıları aşağıda sıralanmaktadır.

Adam vd. (2011), kamu sektörü verimliliğini hesaplamak için 19 OECD ülkesini ele aldıkları çalışmada, kamu sektörü verimliliğini belirlemede yönetişimin bireysel ülke özelliklerinden daha önemli olduğunu tespit etmişlerdir. Chan ve Karim (2012), Doğu Asya ülkeleri için politik ve ekonomik faktörlerin kamu sektörü verimliliği üzerindeki etkilerini analiz ettikleri çalışmada, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlikteki artışın hükümetlerin kamu harcaması yapma noktasında daha temkinli davranmasına neden olduğunu tespit etmiştir. Feeny ve Rogers (2008), daha iyi yönetişim düzeylerinin gelişmekte olan ada devletlerinde bütçe harcamalarının verimliliğini artırdığını gözlemlerken, Rayp ve Van de Sijpe (2007) düşük ve düşük orta gelirli 52 ülke için yapmış oldukları çalışmada, iyi yönetişimin bütçe harcamalarının verimliliği üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, Rajkumar ve Swaroop (2008), gelişmiş ve gelişmekte olan 91 ülke için ele aldığı çalışmada, yönetişim kalitesinin sağlık ve eğitim alanındaki bütçe harcamalarının etkinliğini etkilediğini savunmaktadır.

Doğanay ve Değer (2020), az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş 134 ülke için ele aldığı çalışmada, kurumların ekonomik büyüme için önemli olduğunu tespit etmiştir. Söz konusu çalışma, kurumların kalitesinin yanı sıra hükümet harcamaları, nüfus artış hızı, enflasyon gibi yapısal faktörlerin de ülkelerin ekonomik büyümesi üzerinde önemli etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Ağazade vd. (2020), kurumsal yapının ekonomik büyüme için önemli olduğunu tespit etmek amacıyla Doğu Avrupa geçiş ekonomilerini ele aldıkları çalışmada, kurumsal gelişmeler ile ekonomik büyüme ilişkisinin pozitif yönde olduğunu tespit etmiştir.

North ve Thomas (1973), mülkiyet haklarının güvence altına alınmamasının, fiziki ve beşerî sermaye yatırımlarını engellediğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla ekonomik büyüme de söz konusu durumdan olumsuz yönde etkilenmektedir. Başka bir ifadeyle, mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönde bir ilişkinin varlığından bahsetmek mümkündür. Nitekim Hall ve Jones (1999), Knack ve Keefer (1995), yapmış oldukları çalışmalarda mülkiyet hakkı ile ekonomik büyüme ilişkisinin pozitif yönlü olduğunu tespit etmişlerdir. Ek olarak, Figankaplan (2017), 11 ülke için ele aldığı çalışmada,

mülkiyet haklarının korunması, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolü değişkenleri ile ekonomik büyüme ilişkisinin pozitif yönlü olduğunu tespit etmiştir.

Çiçen ve Arslan (2020), eski ve yeni Kırılgan Beşli olarak nitelendirilen toplam 9 kırılgan ülke için ele aldıkları çalışmada, kurumsal yapılarıdaki iyileşmelerin ekonomik performansı olumlu yönde etkilediklerini tespit etmişlerdir. Koçak ve Uzay (2018), yüksek, orta ve düşük gelirli ülkeler için yapmış oldukları çalışmada, kurumların ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Dolayısıyla, ilgili ülkelerin kurumlarında meydana gelebilecek bir iyileşmenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi olacağından bahsetmek mümkündür.

Reynolds (1983), demokrasinin ana unsurlarından hükümetin yönetsel yetkisi ve siyasal örgütlenmenin, ekonomik büyümenin gerçekleşmemesinin en önemli açıklayıcı değişkeni olduğunu ifade etmektedir. Ek olarak, Barış (2015), evrensel yönetim göstergelerinden hukukun üstünlüğü, politik istikrar ve hükümetin etkinliği ile bütçe dengesi ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olduğunu savunmaktadır. Acemoglu ve diğerleri (2008), Torsten ve Tabellini (2006) ve Cooray (2009); iyi yönetişimin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini savunurken, Demirtaş (2009) söz konusu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir.

Görüldüğü gibi literatürde bütçe dengesi ve yönetim ile ekonomik büyüme ilişkisini direkt olarak ele alan çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. Bununla birlikte bütçe dengesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelerken yönetişimin rejim değişikliği yaratabilecek rolünün dikkate alınmadığı gözlemlenmiştir. Tarafımızca yapılan bu çalışmada; bütçe dengesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenirken, öncül çalışmalardan farklı olarak iyi yönetişimin rolü dikkate alınacak ve rejim etkilerinin belirlenebilmesinde yönetim için uygun eşik değer tespit edilecektir. Bu bağlamda, çalışmanın bütçe ve ekonomik büyümeye ilişkin kamu politikalarının oluşturulmasında yol gösterici nitelikte olacağı beklenmektedir.

3. Bütçe Dengesi ve Ekonomik Büyüme: Ampirik Analiz

3.1. Veri ve Yöntem

Çalışmada bütçe dengesinin büyüme üzerindeki etkisinde iyi yönetişimin rolü, Türkiye ve 27 Avrupa Birliği ülkesi için panel veri yöntemi ile analiz edilmektedir. Analiz dönemi olarak 2006-2018 yıllık zaman aralığı ele alınmıştır. Söz konusu dönem, dengeli panel veri analizi yapılabilecek mümkün olan en geniş veri setini sunması bakımından tercih edilmiştir. Toplam gözlem sayısı 336'ya eşittir.

Panel veri analizi hem yatay kesiti hem de zaman serilerini birlikte ele aldığı için araştırmacılara daha geniş gözlem sayısı ile çalışma imkânı sunmakta, böylelikle parametre tahminlerinin daha güvenilir hale gelmesini sağlamaktadır. Panel veri yöntemi ayrıca, karmaşık davranışlara sahip modeller üzerinde çalışma imkânı sunmakta (Gujarati, 2004:

638) ve değişkenler arasındaki doğrusallığı azaltarak (Baltagi, 2001: 6) görece güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır.

Literatürdeki çalışmaların yönetişimin göstergesi olarak farklı ölçümlerden yararlandıkları gözlemlenmektedir. Buna göre; Dünya Bankası veri tabanı (World Governance Indicators) ile Freedom House tarafından yıllık olarak yayımlanan Gastil Endeksi (Gastil Index), Uluslararası Ülke Risk Rehberi Yönetişim Endeksi (International Country Risk Guide Index), Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından her yıl yayımlanan Yolsuzluk Algısı Endeksi (Corruption Perceptions Index- CPI) ve Yönetişim Kalitesi Enstitüsü, yönetişim kalitesinin ölçülmesinde kullanılabilir veri kaynaklarıdır.

Çalışmada önemli olan husus, analizin amacı doğrultusunda verilerin kapsayıcılığı ve güvenilir olup olmadığıdır. Bu çerçevede literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında, Dünya Bankası veri tabanı yönetişim göstergelerinin son yıllarda sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu veri tabanı, yönetişim göstergesi olarak; yolsuzluğun kontrolü, siyasi istikrar ve şiddetin (terörizmin) yokluğu, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, hükümetin etkinliği ve düzenleyici kalite olmak üzere altı göstergesi temel almakta ve verileri yıllık olarak yayımlamaktadır. Yönetişim göstergeleri, 0 ile +100 arasında bir değer almaktadır. Söz konusu göstergenin, sıfıra yaklaşması ilgili ülkenin yönetişim kalitesinin zayıf olduğunu; yüze yaklaşması ise ilgili ülkenin yönetişim kalitesinin güçlü olduğunu göstermektedir (World Bank, 2020b). Dolayısıyla yönetişim göstergesinin görece büyük olması her ülke için istenilen bir durumdur. Yapılan bu çalışmada, söz konusu altı göstergenin aritmetik ortalaması alınarak yönetişimin kalitesine ilişkin tek bir değişken (*yon*) tanımlanmıştır.

Analizi gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan modelde bazı kontrol değişkenleri de bulunmaktadır. Buna göre, literatürden hareketle ekonomik büyümeye etkisinin olduğu düşünülen; fiziki sermaye oluşumu (*cap*), istihdam (*ist*) ve enflasyon (*enf*) değişkenleri, analize kontrol değişkenleri olarak dahil edilmiştir. Modelde kullanılan kontrol değişkenlerinden fiziki sermaye oluşumu ve istihdam ile ekonomik büyüme arasında literatürden hareketle genellikle pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu gözlemlenirken; enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönü net değildir. Enflasyonun belirsizlik yaratmak suretiyle tüketim ve yatırım kararlarını saptıracağı, böylelikle ekonomik büyümeyi de olumsuz yönde etkileyeceği savunulabilir. Bununla birlikte Mundell-Tobin Etkisi hipotezi; enflasyonist dönemlerde bireylerin reel gelirlerini korumak amacıyla daha fazla yatırıma yöneldiğini, böylelikle söz konusu değişkenler arasında pozitif yönlü bir ilişkinin ortaya çıktığını savunmaktadır.

Söz konusu çerçevede ele alınan değişkenlere ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo: 1
Modelde Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Tanım	Kaynak
Ekonomik büyüme (<i>g</i>)	Gayrisafi yurt içi hasıladaki yıllık artış (%)	Dünya Bankası
Bütçe dengesi (<i>but</i>)	Kamu net alacak borç dengesinin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı (%)	Uluslararası Para Fonu
Yönetişim endeksi (<i>yon</i>)	0 (sıfır) ile +100 arasında yüzdelik bir değeri temsil etmektedir	Dünya Bankası
Fiziki sermaye oluşumu (<i>cap</i>)	Fiziki sermaye oluşumunun gayrisafi yurt içi hasılaya oranı (%)	Dünya Bankası
İstihdam (<i>ist</i>)	15-64 yaş aralığındaki toplam istihdam oranı (%)	Eurostat
Enflasyon (<i>enf</i>)	Uyumlaştırılmış TÜFE yıllık değişim oranı (%)	Eurostat

Analizin ilk aşamasında değişkenlere ilişkin seriler durağanlık açısından sınanmıştır. Panel birim kök testi sonuçlarına göre; *cap*, *yon*, *but* ve *g* değişkenleri düzey değerlerinde durağandır. *enf* ve *ist* değişkenleri ise birinci dereceden durağandır. Bu nedenle söz konusu değişkenler ileriki analizlere birinci farkları alınarak sırasıyla, *dist* ve *denf* isimleriyle dâhil edilmiştir. Durağanlık testlerine ilişkin bulgular Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo: 2
Panel Birim Kök Testine İlişkin Bulgular

	Düzeltilmiş t ^a	Olasılık değeri
<i>g</i>	-11,2592	0,0000
<i>but</i>	-7,4580	0,0000
<i>cap</i>	-8,8036	0,0000
<i>yon</i>	-2,6236	0,0043
<i>enf</i>	-18,4843	0,0000
<i>ist</i>	-6,0094	0,0000

^a (Adjusted t)

3.2. Model

Çalışmada, Türkiye ve 27 Avrupa Birliği ülkesi için yönetişimin etkisini dikkate alarak bütçe dengesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin sınanması amaçlanmaktadır. Bu amaçla kullanılacak temel model aşağıdaki gibidir:

$$g_{it} = \mu_i + \alpha X_{it} + \beta but_{it} + e_{it}, e_{it} \approx iid(0, \sigma^2) \quad (1)$$

(1) numaralı denklemde *X*; fiziki sermaye oluşumu, istihdam ve enflasyonu içeren kontrol değişkenlerini ifade etmektedir.

İkinci aşamada, yönetişimin eşik değerini bulmak için Hansen (1999) tarafından geliştirilen panel eşik modelinden yararlanılmıştır. Hansen (1999) panel eşik yöntemi, örnekleme her bir gözlemin eşik seviyesinin üstünde veya altında olmasına bağlı olarak iki veya daha fazla rejime bölmektedir. Çalışmamız kapsamında model; bütçe dengesinin büyüme üzerindeki etkisinde yönetişimin rolünü dikkate alarak, örnekleme içsel olarak alt gruplara ayırmak suretiyle eşik değerin tespit edilmesine imkân sağlayacaktır. Bireysel etkiler (*i*) ile zaman etkilerini (*t*) içeren ve dengeli panel veri seti ile ele alınan modelde; g_{it} ; gayrisafi yurt içi hasılanın yıllık yüzde artışına bağlı olarak ekonomik büyümeyi, yon_{it} ; yönetişim genel göstergesini, but_{it} ; bütçe dengesini, X_{it} ise; Tablo 1’de sunulan fiziki sermaye oluşumu, istihdam ve enflasyonu içeren kontrol değişkenleri vektörünü ifade etmektedir. Bu çerçevede, tek eşikli model aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$\begin{aligned}
 g_{it} &= \mu_i + \alpha X_{it} + \beta \text{but}_{it} + e_{it}, e_{it} \sim iid(0, \sigma^2) \\
 g_{it} &= \begin{cases} \mu_i + \alpha X_{it} + \beta_1 \text{but}_{it} + e_{it}, \text{yon}_{it} \leq \lambda \\ \mu_i + \alpha X_{it} + \beta_2 \text{but}_{it} + e_{it}, \text{yon}_{it} > \lambda \end{cases} \\
 \alpha &= (\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3)' X_{it} = (\text{cap}_{it}, \text{dist}_{it}, \text{denf}_{it})' \quad (2)
 \end{aligned}$$

Modeldeki g_{it} ; bağımlı değişkeni, but_{it} ; bağımsız değişkeni, yon_{it} ; zaman içinde sabit olmadığı varsayılan eşik değişkenini, λ ; eşik değerini, X_{it} ; kontrol değişkenler vektörünü, μ_i ; farklı yönetim düzeyine sahip ülkelerin heterojenliğini temsil eden sabit etkileri, e_{it} ise; bağımsız ve özdeş dağılmış hata terimini ifade etmektedir. Gözlemler yon_{it} değişkeninin λ değerinden küçük veya büyük olmasına bağlı olarak iki farklı rejime ayrılmaktadır. Modeldeki (β_1, β_2) değerleri ise farklı iki rejimin eğim parametreleridir. Bir başka deyişle (β_1, β_2) ; eşik değerin üstünde ve altında ayrıışan büyüme etkisini ifade etmektedir.

(2) numaralı denklemdeki eşik regresyon modeli aşağıda yeniden düzenlenmiştir:

$$g_{it} = \mu_i + \alpha X_{it} + \beta_1 \text{but}_{it} I(\text{yon}_{it} \leq \lambda) + \beta_2 \text{but}_{it} I(\text{yon}_{it} > \lambda) + e_{it} \quad (3)$$

(3) numaralı denklemdeki $I(\cdot)$, gösterge fonksiyondur. Söz konusu denklem aşağıdaki gibi düzenlenebilir:

$$\begin{aligned}
 g_{it} &= \mu_i + \alpha' X_{it} + \beta' \text{but}_{it}(\lambda) + e_{it}, \beta = (\beta_1, \beta_2)' \\
 g_{it} &= \mu_i + [\alpha', \beta'] \begin{bmatrix} X_{it} \\ \text{but}_{it}(\lambda) \end{bmatrix} + e_{it} \\
 g_{it} &= \mu_i + \theta' m_{it}(\lambda) + e_{it} \\
 \text{but}_{it}(\lambda) &= \begin{bmatrix} \text{but}_{it} I(\text{yon}_{it} \leq \lambda) \\ \text{but}_{it} I(\text{yon}_{it} > \lambda) \end{bmatrix} \quad (4)
 \end{aligned}$$

(4) numaralı denklemde $\theta = [\alpha', \beta']$ ve $m_{it} = (X_{it}', \text{but}_{it}(\lambda)')$ olarak tanımlanmıştır. Söz konusu denklemde verilen model, gözlemleri eşik değere (λ) bağlı olarak iki rejime ayırır ve eğim parametreleri (β_1, β_2) rejimler arasında farklılık gösterir.

3.3. Eşik Değeri ve Parametre Katsayılarının Tahmini

Genel büyüme modelimizi oluşturan (4) numaralı denklemden yararlanarak, denklemin zaman içindeki ortalamasını alındığında (5) numaralı denkleme ulaşılmaktadır:

$$\bar{g}_i = \mu_i + \theta' \bar{m}_i(\lambda) + \bar{e}_i \quad (5)$$

burada,

$$\bar{g}_i = T^{-1} \sum_{t=1}^T g_{it}, \bar{m} = T^{-1} \sum_{t=1}^T \bar{m}_{it}, \bar{e}_i = T^{-1} \sum_{t=1}^T e_{it}$$

olarak tanımlanmıştır. (4) ve (5) denklemleri arasındaki farkı almaya devam ettiğimizde ise (6) numaralı denkleme ulaşımaktadır:

$$g_{it}^* = \theta' m_{it}^* (\lambda) + e_{it}^* \quad (6)$$

(6) numaralı denklemde; $g_{it}^* = g_{it} - \bar{g}_i$, $m_{it}^* (\lambda) = m_{it} (\lambda) - \bar{m}_i (\lambda)$ ve $e_{it}^* = e_{it} - \bar{e}_i$ olarak tanımlanmıştır.

g_i^* , $m_i^* (\gamma)$ ve e_i^* değişkenlerini aşağıdaki gibi tanımlarsak;

$$g_i^* = \begin{bmatrix} g_{i2}^* \\ \vdots \\ g_{it}^* \end{bmatrix}, m_i^* (\gamma) = \begin{bmatrix} m_{i2}^* (\lambda) \\ \vdots \\ m_{it}^* (\lambda) \end{bmatrix}, e_i^* = \begin{bmatrix} e_{i2}^* \\ \vdots \\ e_{it}^* \end{bmatrix}.$$

ve tüm yatay kesit birimleri için G^* , $M^* (\lambda)$, ε^* 'yi aşağıdaki gibi tanımlarsak:

$$G^* = \begin{bmatrix} g_1^* \\ \vdots \\ g_n^* \end{bmatrix}, M^* (\lambda) = \begin{bmatrix} m_1^* (\lambda) \\ \vdots \\ m_n^* (\lambda) \end{bmatrix}, \varepsilon^* = \begin{bmatrix} e_1^* \\ \vdots \\ e_n^* \end{bmatrix}$$

denklem (6)'yı aşağıdaki gibi ifade edebiliriz:

$$G_{it}^* = \theta' M_{it}^* (\lambda) + \varepsilon_{it}^* \quad (7)$$

Denklem (7), eşik etkisi için ana tahmin modelimizdir. Verilen herhangi bir λ için eğim katsayıları EKK kullanılarak tahmin edilebilir:

$$\hat{\theta}(\lambda) = (M^*(\lambda)'M^*(\lambda))^{-1}M^*(\lambda)'G^* \quad (8)$$

Bu durumda kalıntı vektörü şu şekilde ifade edilir:

$$\hat{\varepsilon}^*(\lambda) = G^* - M^*(\lambda)\hat{\rho}(\lambda) \quad (9)$$

Hata kareleri toplamı ise aşağıdaki gibidir:

$$SSE_1(\lambda) = \hat{\varepsilon}^*(\lambda)\hat{\varepsilon}^*(\lambda)' = G^{*'}(I - M^*(\lambda)'(M^*(\lambda)'M^*(\lambda))^{-1}M^*(\lambda)')G^* \quad (10)$$

Chan (1993) ve Hansen (1999), eşik değerini (λ) en küçük kareler kullanılarak tahmin edilmesini önermektedir. Böylece, yoğunlaşmış EKK'ler (11) minimize edilmekte ve eşik değeri (λ) en küçük kareler tahmin edicisi şu şekilde elde edilmektedir:

$$\hat{\lambda} = \underset{\lambda}{\operatorname{argmin}} SSE_1(\lambda) \quad (11)$$

Eşik değeri tahmin edildikten sonra, eğim katsayısı tahmini; $\hat{\theta} = \hat{\theta}(\lambda)$, kalıntı vektörü; $\hat{\varepsilon}^* = \hat{\varepsilon}^*(\lambda)$ ve kalıntı varyansının tahminicisi;

$$\hat{\sigma}^2 = \frac{1}{n(T-1)} \hat{\varepsilon}^{*'} \hat{\varepsilon}^* = \frac{1}{n(T-1)} SSE_1(\hat{\lambda}) \quad (12)$$

olarak ifade edilmektedir. Buradaki n; örneklemdaki ülke sayısını T ise, zaman boyutunu ifade etmektedir.

3.4. Ampirik Bulgular

Panel eşik değer analizine geçmeden önce bütçe dengesi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki sabit etkiler modeli ile sınanmış, elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur. *but* değişkeni %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Katsayının işareti ise pozitifdir. Buradan hareketle, bütçe dengesinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde etkili olduğu savunulabilir. Ek olarak, Tablo 4'te *but* değişkeninin karesinin (*but_sq*) de ekonomik büyüme üzerinde %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuç; bütçe dengesi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin doğrusal olmayan bir yapıda olduğu hipotezini desteklemektedir.

Tablo 3 ve Tablo 4'ten hareketle, *cap* kontrol değişkeni %5 düzeyinde; *denf* ve *dist* kontrol değişkenleri ise %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buradan hareketle, fiziki sermaye oluşumu, enflasyon ve istihdamın ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu savunulabilir. Bu sonuç, fiziki sermaye oluşumu ve istihdamdaki artışın ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkili olduğu hipotezini desteklemektedir. Ek olarak, enflasyonun ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemesi, "Mundell-Tobin Etkisi" hipotezi ile tutarlıdır.

Tablo: 3
Sabit Etkiler Modeli Tahmin Bulguları 1

Bağımlı değişken: g			
Değişken	Katsayı	Standart sapma	Olasılık
<i>but</i>	0.186	0.058	(0,002) ***
<i>cap</i>	0.106	0.047	(0,026) **
<i>denf</i>	0.424	0.076	(0,000) ***
<i>dist</i>	1.180	0.127	(0,000) ***

Nor: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyelerinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.

Tablo: 4
Sabit Etkiler Modeli Tahmin Bulguları 2

Bağımlı değişken: g			
Değişken	Katsayı	Standart sapma	Olasılık
<i>but</i>	0.350	0.084	(0,000) ***
<i>but_sq</i>	0.009	0.003	(0,008) ***
<i>cap</i>	0.102	0.047	(0,032) **
<i>denf</i>	0.414	0.075	(0,000) ***
<i>dist</i>	1.118	0.128	(0,000) ***

Nor: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyelerinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.

Bir sonraki adımda, bütçe dengesi ve ekonomik büyüme arasındaki doğrusal olmayan ilişkide yönetişimin rolü ele alınmıştır. Bu amaçla tek eşik ile tahmin edilecek yapısal model aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

$$g_{it} = \mu_i + \alpha X_{it} + \beta_1 but_{it} I(yon_{it} \leq \lambda) + \beta_2 but_{it} I(yon_{it} > \lambda) + e_{it} \quad (13)$$

Analiz bulguları, Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo: 5
Yönetişim Katsayısı Eşik Değer Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: <i>g</i>			
Değişken	Katsayı	Standart sapma	Olasılık
<i>cap</i>	0,117	0,047	(0,014) **
<i>denf</i>	0,433	0,075	(0,000) ***
<i>dist</i>	1,186	0,126	(0,000) ***
<i>but (yon≤λ)</i>	0,892	0,288	(0,002) ***
<i>but (yon>λ)</i>	0,170	0,058	(0,004) ***
<i>λ</i>	57,65	5,795 ^a	(0,010)**
<i>Güven aralığı</i>	49,569-58,239	<i>F istatistiği</i>	17,48

^a Ortalama standart hata (mean squared error).

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyelerinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.

Tahmin bulguları *but* ve *yon* değişkenlerinin yanı sıra; *cap*, *denf* ve *dist* olarak tanımlanan kontrol değişkenlerini de kapsamaktadır. Tablo 5'te görüldüğü üzere, yönetişim kalitesine ilişkin eşik değer 57,65 olarak bulunmuştur. Eşik etki testi olasılık değeri ise %5 düzeyine anlamlıdır. Ek olarak, *yon* değişkeninin eşik değerinin altında ve üstünde olduğu durumlarda bütçe dengesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif yönlüdür ve %1 düzeyinde anlamlıdır. Başka bir ifadeyle, bütçe dengesi (fazla) ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Ancak, yönetişim kalitesinin eşik değere eşit ya da altında olması durumunda bütçe dengesindeki %1 düzeyindeki iyileşme ekonomik büyümeyi %0,892 arttırmakta iken, yönetişim kalitesinin eşik değerinin üzerinde olması durumunda bütçe dengesindeki %1 düzeyindeki iyileşme ekonomik büyümeyi yalnızca %0,170 oranında arttırmaktadır. Bu bağlamda, ülkede yönetişim kalitesi iyi ise, ekonomik büyümenin sağlanması için bütçe fazlası vermek görece önemini yitirmektedir.

Kontrol değişkenlerinden fiziki sermaye oluşumunun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif yönlüdür ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Fiziki sermaye oluşumunda %1 düzeyinde bir iyileşme ekonomik büyümeyi %0,117 oranında arttırmaktadır.

Bir diğer kontrol değişkeni olan enflasyon değişkeninin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif yönlüdür ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Enflasyonun değişim oranındaki %1'lik artış ekonomik büyümeyi %0,433 oranında arttırmaktadır.

Kontrol değişkenlerden sonuncusu ise, istihdam değişkenidir. İstihdam değişkeninin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif yönlüdür ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak

anlamlıdır. İstihdam değişiminde %1 oranında bir artış ekonomik büyümeyi %1,186 oranında artırmaktadır.

3.5. Bulguların Değerlendirilmesi

Kontrol değişkenlerinin etkisine bakıldığında, fiziki sermaye oluşumu ve istihdam ile ekonomik büyüme arasında teorik beklentilerle uyumlu olacak şekilde pozitif yönlü ilişki gözlemlenmiştir. Sermaye oluşumu yatırımlar kanalıyla üretimi desteklerken, istihdamın artırılması neticesinde bireylerin satın alma güçleri artmakta ve özellikle marjinal tüketim eğilimlerinin fazla olduğu ülkelerde tüketim harcamaları ile birlikte üretimin de artması neticesinde ekonomik büyüme pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bakımdan, sermaye birikimi ve istihdamın artırılması ekonomik büyümenin sağlanmasına hizmet edecektir.

Bir diğer kontrol değişkeni ise enflasyondur. Enflasyon değişkeni ile ekonomik büyüme ilişkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Literatürde, "Mundell-Tobin Etkisi" adıyla bilinen yaklaşıma göre, enflasyonun arttığı dönemlerde elde para tutmanın maliyeti artacaktır. Bu durumda bireyler, reel düzeylerini korumak için, sermaye birikime yönelecek ve yatırımların artmasıyla ekonomik büyüme pozitif yönde etkilenecektir. Çalışmamızın sonuçları Mundell-Tobin hipotezi ile uyumludur. Söz konusu bulgu, enflasyonun seçili ülkelerde belirli bir eşik değere kadar (%20-25) ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini savunan Bruno'nun (1995) çalışması ile de paraleldir.

Çalışmanın esas değişkeni ise; bütçe dengesidir. Yapılan analizler neticesinde, bütçe fazlasının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu bakımdan elde edilen bulgular, Fisher (1993), Easterly ve Rebelo (1993) ve Benos (2005) tarafından yapılan çalışmaların bulguları ile uyumludur.

Ek olarak Hansen (1999) testi sonucunda elde edilen bulgular; eşik değer altında bütçe fazlasının ekonomik büyümeyi daha çok etkilediği; eşik değer üzerinde ise bütçe fazlasının ekonomik büyümeyi daha az etkilediğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, ilgili ülkede yönetim iyi değilse özel sektör de gelişmek için yeterli koşulları bulamayacak, ekonomik büyüme için kamuya düşen rol artacak ve dolayısıyla bütçe fazlası vermek daha önemli bir duruma gelecektir.

4. Sonuç

Ekonomik büyümenin sağlanması önemli makroekonomik hedeflerden biridir. Bu bağlamda, ekonomik büyümeyi etkileyen değişkenlerin tespit edilmesi de önem arz etmektedir. İktisadi ve iktisadi olmayan pek çok unsurun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini sınyan geniş bir literatür bulunmaktadır. Bununla birlikte değişkenler arasındaki olası doğrusal olmayan ilişkiler genellikle göz ardı edilmiştir. Bu çalışmanın; bir ülkenin mali pozisyonunun önemli göstergelerinden biri olan bütçe dengesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz ederken, yönetişimin rolünü dikkate alması ve rejim farklılaşmasını ortaya koyan belirli bir eşik değer sunması bakımından literatüre özgün bir katkı verdiği düşünülmektedir.

Çalışmada sabit etkiler panel veri analizi yapıldıktan sonra, Hansen (1999) panel eşik yönteminden yararlanılmıştır. Ele alınan modelde yönetim kalitesi eşik değişken olarak; enflasyon, istihdam ve fiziki sermaye oluşumu ise kontrol değişkenleri olarak ele alınmıştır.

Teorik beklentilerle uyumlu şekilde fiziki sermaye oluşumu ve istihdam değişkeni ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Bu bakımdan karar alıcılar ekonomik büyüme için fiziki sermaye oluşumu ve istihdamı artırmalıdır. Bir diğer kontrol değişkeni ise enflasyon değişkenidir. Literatürde enflasyon ile ekonomik büyüme ilişkisini ele alan çalışmaların çoğu, söz konusu ilişkinin negatif yönlü olduğunu savunmaktadır. Ancak enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisinin pozitif yönlü olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Literatürde, "Mundell-Tobin Etkisi" adıyla bilinen yaklaşıma göre, enflasyonun arttığı dönemlerde elde para tutmanın maliyeti artacaktır. Bundan dolayı, reel düzeylerini korumak için bireyler, sermaye birikime yönelecek ve böylece yatırımların artmasıyla ekonomik büyüme pozitif yönde etkilenecektir. Nitekim ele almış olduğumuz çalışmadaki bulgular, Mundell-Tobin Etkisi hipotezini desteklemektedir. Ek olarak, enflasyonun belirli bir eşik değere kadar (%20-25) ekonomik büyümeyi arttırdığını savunan Bruno'nun (1995) çalışması da ele almış olduğumuz çalışmadaki bulguları desteklemektedir. Dolayısıyla, herhangi bir ülkede enflasyonun olması ekonomik büyümeyi her zaman olumsuz etkileyeceği anlamına gelmemelidir. Tam aksine belirli bir seviyeye kadar olan enflasyon ilgili ülkenin ekonomik büyümesine katkı sağlayabilir. Bundan dolayı siyasi otorite, enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkisini de göz önünde bulundurarak ekonomi politikalarını belirlemelidir.

Çalışmada, bütçe fazlasının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu bakımdan elde edilen bulgular, Fisher (1993), Easterly ve Rebelo (1993) ve Benos (2005) tarafından yapılan çalışmalar ile uyumludur. Dolayısıyla karar alıcılar, ekonomi politikalarını bütçe fazlasını koruyacak şekilde uygulamalıdır. Bunun yanı sıra, bütçe fazlası neticesinde elde edilen kaynakların kullanımına bağlı olarak ekonomik büyüme üzerindeki etkisi de farklılık gösterebilir. Nitekim eldeki kaynaklar, verimsiz harcamalara yönlendirildiğinde ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif yönde olmayabilir. Öte yandan söz konusu kaynaklar, verimli harcamalara yönlendirildiğinde, ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif yönde olacaktır. Helms (1985) ve Kneller vd. (1999) de yapmış olduğu çalışmalarda, eldeki kamu kaynaklarının ekonomik büyüme üzerinde kullanım şekillerine göre farklı etkiler göstereceğini savunmaktadır. Bu bakımdan bütçenin fazla vermesi neticesinde oluşan kaynakların verimli (üretken) harcamalara yönlendirilmesi gerekmektedir. Ek olarak, bütçe dengesi ve ekonomik büyüme ilişkisinde yönetişimin kalitesi de istatistiksel olarak anlamlı etkiye sahiptir.

Analiz neticesinde, bütçe fazlasının ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu daha önce ifade edilmişti. Ancak söz konusu etkinin yönetişimin iyi olduğu ülkelerde görece düşük olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, yönetim kalitesinin iyi olmadığı ülkelerde ekonomik büyüme için bütçe fazlası vermek daha önemli olmaktadır. Diğer yandan, yönetim kalitesi arttıkça, kamu bütçe fazlasının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi 0,89 seviyesinden yaklaşık %80 oranında düşerek 0,17

seviyesine gerilemektedir. Bilindiği gibi, kamu kesimi ve özel kesim kıt olan ortak kaynakları kullanmak suretiyle üretim faaliyeti gerçekleştirir. Gerçekleşen üretim faaliyeti neticesinde de ekonomik büyüme etkilenmektedir. Ele aldığımız çalışmada, bütçe dengesi değişkeni kamu kesimini temsil etmektedir. Ancak ekonomi içerisinde özel sektör de faaliyet göstermektedir. Söz konusu sektör; piyasada faaliyet gösterebilmek için mülkiyet hakkı, hukukun üstünlüğü, hükümetin özel sektör gelişimine izin veren ve teşvik eden politikalar uygulaması, ilgili ülkede şiddetin (terörizmin) olmaması gibi bazı güvencelere ihtiyaç duymaktadır. Bu güvencelerin oluşması halinde özel sektör piyasada daha fazla rol alacak ve özel ekonomik faaliyetler ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkileyecektir. Böylelikle kamu sektörüne ekonomik büyümeyi gerçekleştirmesi için daha az yük yüklenmiş olacaktır. Aksi takdirde, yani söz konusu güvencelerin olmaması neticesinde özel sektörün piyasada yer almak istememesi, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için bütçe dengesini daha fazla önemli bir duruma getirmektedir.

Yönetişimin iyi olduğu; yani şiddet olaylarının minimize edildiği, hukukun üstün olduğu, hükümetin özel sektör gelişimine izin veren ve teşvik eden politikalar uyguladığı, yolsuzluğun olmadığı, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirliğin olduğu, kamu hizmetlerinin kaliteli olduğu ve siyasi baskıların olmadığı ülkelerde, özel sektör piyasada daha aktif rol alacaktır. Böylece, ekonomik büyüme için bütçe fazlası vermek daha az önemli bir duruma gelecektir ki söz konusu durum elde edilen bulgular ile uyumludur. North (1999) da benzer şekilde; mülkiyet haklarının güvence altına alan ve teşvik unsuruna sahip siyasi otorite aracılığıyla etkin kurumların oluşabileceğini ve etkin kurumlar yoluyla da ekonomik performansın artırılabilirliğini savunmaktadır. Bu bakımdan karar alıcılar, yönetim göstergelerini iyileştirecek politikalara yönelmelidir. Bunun için siyasi otoriteye büyük görevler düşmektedir.

Eğer ülkelerin siyasi otoriteleri ekonomik büyümeyi gerçekleştirirken kamu bütçesi üzerindeki yükü hafifletmek istiyorlar ise özel kesimin piyasada daha aktif rol almasını teşvik edecek politikalar uygulamalıdır. Söz konusu politikaların en önemlilerinden biri ilgili ülkenin kurumsal kalitesini arttırmak olacaktır. Nitekim kurumsal kalitenin artması, yönetim göstergelerinin iyileşmesi anlamına gelmektedir ki bu durum özel sektörün piyasada daha aktif rol alması bakımından teşvik edici olacaktır. Öte yandan, eğer ilgili ülke yönetim kalitesi bakımından istenilen düzeyde değil ise, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için kamu bütçesi daha fazla önemli olmaktadır. Bu durumda siyasi otorite bütçe fazlası verecek politikalara daha fazla önem vermelidir. Başka bir ifadeyle, karar alıcılar, politika üretirken ülkenin yönetim kalitesi açısından içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurmalıdır. Eğer ilgili ülkenin yönetim kalitesi istenilen düzeyde değil ise karar alıcıların izleyeceği iki yol bulunmaktadır. Birincisi, karar alıcılar ülkenin yönetim kalitesini artıracak politikaları uygulayarak ekonomik büyümeyi görece özel kesim aracılığıyla yapabilir. İkincisi ise, karar alıcılar ülkede bütçe fazlası verecek ekonomi politikalarına daha fazla önem vererek görece kamu kesimi aracılığıyla ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilir.

Kaynaklar

- Acemoglu, D. & J. Robinson (2008), "The Role of Institutions in Growth and Development", *Commission on Growth and Development Working Paper*, No: 10.
- Acemoglu, D. et al. (2008), "Income and Democracy", *American Economic Review*, 98(3), 808-842.
- Adak, M. (2010), "Kamu Açıkları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği", *Maliye Dergisi*, 159, 233-243.
- Adam, A. et al. (2011), "Public Sector Efficiency: Leveling The Playing Field Between OECD Countries", *Public Choice*, 146(1/2), 163-183.
- Ağazade, S. vd. (2020), "Kurumsal Gelişme ve İktisadi Büyüme: Doğu Avrupa Geçiş Ekonomileri Örneği", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 245-262.
- Baltagi, B.H. (2001), *Econometric Analysis of Panel Data*, Chichester, John Wiley & Sons. Ltd.
- Barış, A. (2015), "AB Ülkeleri ve Türkiye'de Bütçe Açığının Yönetişim Göstergeleri İle İlişkisi: Panel Veri Analizi", *Doktora Tezi*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Barro, R.J. (1990), "Government Spending In A Simple Model of Endogenous Growth", *Journal of Political Economy*, 98(5), 103-125.
- Barro, R.J. (1991), "Economic Growth in A Cross Section of Countries", *Quarterly Journal of Economics*, CVI(425), 407-443.
- Barro, R.J. (1998), *Human Capital and Growth in Cross-Country Regression*, Harvard University.
- Bektaş, A. (2019), "Dolaylı-Dolaysız Vergiler Temelinde Bütçe Dengesinin İktisadi Büyüme Etkisi: Türkiye ve Almanya Örneği", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 425-448.
- Benos, N. (2005), "Fiscal Policy and Economic Growth: Empirical Evidence From OECD Countries", *Discussion Paper*.
- Bruno, M. (1995), "Does Inflation Really Lower Growth?", *Finance and Development*, 32(3), 35-38.
- Chan, K.S. (1993), "Consistency and Limiting Distribution of The Least Squares Estimator of A Threshold Autoregressive Model", *Annals of Statistics*, 21, 520-533.
- Chan, S. & M.Z.A. Karim (2012), "Public Spending Efficiency and Political and Economic Factors: Evidence From Selected East Asian Countries", *Economic Annals*, LVII(193), 7-24.
- Çiçen, Y.B. & Ş. Arslan (2020), "Kurumsal Yapı ve Ekonomik Performans İlişkisi: Kırılgan Beşli Ülkeleri", *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 6-29.
- Cooray, A. (2009), "Government Expenditure, Governance and Economic Growth", *Comparative Economic Studies*, 51(3), 401-418.
- Demirtaş, G. (2009), "Yönetişimin Ekonomik Performans Üzerinde Etkisi: Panel Veri Analizi", *Doktora Tezi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Doğanay, M.A. & M.K. Değer (2020), "Kurumlar ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Analizi (2002-2018)", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 75-99.
- Easterly, W. & S. Rebelo (1993), "Fiscal Policy and Economic Growth: An Empirical Investigation", *NBER Working Paper*, No. 4499.

- Eurostat (2020a), *Inflation Data*,
<<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>, 01.12.2020.
- Eurostat (2020b), *Employment Data*,
<<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>, 30.11.2020.
- Feeny, S. & M. Rogers (2008), "Public Sector Efficiency, Foreign Aid and Small Island Developing States", *Journal of International Development*, 20(2008), 526-546.
- Figankaplan, T. (2017), "Ekonomik Büyüme ve Kurumsal Kalite İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi", *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 11(1), 65-91.
- Fine, B. (2004), "Endogenous Growth Theory: A Critical Assessment", *Cambridge Journal of Economics*, 24(2), 245-265.
- Fisher, S. (1993), "The Role of Macroeconomic Factors In Growth", *NBER Working Paper*, No 4565.
- Ghali, K.H. (1997), "Government Spending and Economic Growth In Saudi Arabia", *Journal of Economic Development*, 22(2), 165-172.
- Gujarati, D.N. (2004), *Basic Econometrics* (4th ed.), McGraw-Hill, New York.
- Hall, R.E. & C.I. Jones (1999), "Why Do Some Country Produce So Much More Output Per Worker Than Others?", *Quarterly Journal of Economics*, 114(1), 83-116.
- Hansen, B.E. (1999), "Threshold Effects In Non-Dynamic Panels: Estimating, Testing and Inference", *Journal of Econometrics*, 93, 345-368.
- Helms, J.L. (1985), "The Effect of State and Local Taxes On Economic Growth: A Time Series-Cross Section Approach", *The Review of Economics and Statistics*, 67(4), 574-582.
- International Monetary Fund (2021), *Budget Balance Data*,
<<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/download.aspx>>, 11.01.2021.
- King, R.G. & S. Rebelo (1990), "Public Policy and Economic Growth: Developing Neoclassical Implications", *Journal of Political Economy*, 98(5), 126-150.
- Knack, S. & P. Keefer (1995), "Institutions and Economic Performance: Cross-Country Test Using Alternative Measures", *Economics and Politics*, 7, 207-227.
- Kneller, R. et al. (1999), "Growth, Public Policy and The Government Budget Constraint: Evidence From OECD Countries", *Discussion Paper*, No 98(14).
- Koçak, E. & N. Uzay (2018), "Demokrasi, Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme: Kurumların Rolü Üzerine Bir Araştırma", *Sosyoekonomi*, 26(36), 81-102.
- Nelson, M.A. & R.D. Singh (1994), "The Deficit-Growth Connection: Some Recent Evidence From Developing Countries", *Economic Development and Cultural Change*, 43(1), 167-191.
- North, D.C. (1999), *Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*, (Çev. Gül Çağalı Güven), Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Oktayer, N. & N. Susam (2008), "Kamu Harcamaları-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1970-2005 Yılları Türkiye Örneği", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 145-164.
- Rajkumar, A.S. & V. Swaroop (2008), "Public Spending and Outcomes: Does Governance Matter?", *Journal of Development Economics*, 86(2008), 96-111.
- Rayp, G. & N. Van de Sijpe (2007), "Measuring and Explaining Government Efficiency in Developing Countries", *The Journal of Development Studies*, 43(2), 360-381.

- Reynolds, L.G. (1983), "The Spread of Economic Growth To The Third World: 1850-1980", *Journal of Economic Literature*, 21(3), 941-980.
- Romer, P.M. (1986), "Increasing Returns and Long-Run Growth", *The Journal of Political Economy*, 94(5), 1002-1037.
- Solow, R. (1956), "A Contribution To The Theory of Economic Growth", *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- Swan, T.W. (1956), "Economic Growth and Capital Accumulation", *Economic Record*, 32, 334-61.
- Toksöz, F. (2008), *İyi Yönetişim El Kitabı*, Tesev Yayınları, İstanbul.
- Torsten, P. & G. Tabellini (2006), "Democracy and Development: The Devil In The Details", *The American Economic Review*, 96(2), 319-324.
- Ünsal, E.M. (2007), *İktisadi Büyüme*, İmaj yayıncılık, Ankara.
- World Bank (2020a), *Gross Fixed Capital Formation*, <<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NE.GDI.FTOT.ZS&country=#>>, 01.12.2020.
- World Bank (2020b), *Worldwide Governance Indicators*, <<https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Reports>>, 07.03.2020.
- World Bank (2021a), *Gross Domestic Product Growth*, <<https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators#>>, 01.11.2021.